

SỨC MẠNH CỦA SỰ THẬT PHẢI LÀ SỨC MẠNH CỦA BÁO CHÍ TRONG XÃ HỘI THÔNG TIN HIỆN ĐẠI

Hà Đăng*

Trên Báo Cứu Quốc, số 137, ngày 09-01-1946, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã căn dặn các cán bộ tuyên truyền như sau: “Tuyên truyền, anh em nên chú ý một điều này nữa là bao giờ ta cũng tôn trọng sự thực. Có nói sự thực thì việc tuyên truyền của mình mới có nhiều người nghe. Ta đừng bắt chước những nước tuyên truyền tin chiến tranh quá sai lạc sự thực”¹.

Việt Nam hiện có 687 cơ quan báo in với 896 ấn phẩm. Trong đó, khối cơ quan báo chí trung ương có một hãng thông tấn quốc gia, 77 báo, 416 tạp chí, 105 ấn phẩm phụ. Báo chí địa phương có 103 báo, 101 tạp chí, 104 ấn phẩm phụ. Có 67 đài phát thanh truyền hình, gồm 3 đài ở trung ương và 64 đài ở các địa phương.

Cả nước có 21 tờ báo điện tử, 160 trang tin điện tử tổng hợp mang tính báo chí của các cơ quan báo in và hàng ngàn trang điện tử có nội dung thông tin của các cơ quan Đảng, Nhà nước, Chính phủ, các đoàn thể, hội, hiệp hội, doanh nghiệp. Hơn 16.000 nhà báo đã được cấp thẻ hành nghề.

Hiện nay, nước ta đã có Luật Báo chí, Luật Xuất bản. Tuy vẫn vừa phải tiếp tục chỉnh sửa cho phù hợp với cuộc sống, vừa thực hiện các cam kết trong lộ trình hội nhập kinh tế thế giới, nhất là trong khuôn khổ của Tổ chức Thương mại thế giới (WTO), nhưng có thể nói về cơ bản khung pháp lý cần thiết cho hoạt động báo chí đã khá đầy đủ và tiến bộ. Trong thời kỳ đổi mới, báo chí Việt Nam đã có bước phát triển nhanh về số

lượng, loại hình, ấn phẩm, đội ngũ làm báo và số lượng người đọc. Trên cả nước đã có khoảng 700 tờ báo và tạp chí lớn, nhỏ. Báo chí đã góp phần tích cực vào thành tựu chung của đất nước, thể hiện trên mấy nội dung cơ bản, như sau:

Thứ nhất, báo chí góp phần đắc lực vào việc khẳng định và bảo vệ đường lối, chính sách của Đảng và Nhà nước; giữ gìn, củng cố sự đoàn kết thống nhất trong Đảng và sự đồng thuận trong xã hội, đấu tranh chống lại các luận điệu tuyên truyền, xuyên tạc của các thế lực thù địch, phản động, cơ hội chính trị, vu cáo Đảng, Nhà nước ta trên lĩnh vực chính trị, tư tưởng.

Thứ hai, báo chí đã kịp thời biểu dương các phong trào thi đua yêu nước, đấu tranh phòng chống tham nhũng, lãng phí, quan liêu, tình trạng suy thoái về chính trị, tư tưởng, đạo đức và lối sống của cán bộ, đảng viên và nhân dân. Chính nhờ những hoạt động và kết quả đó mà báo chí đã góp phần xứng đáng vào việc bảo vệ nền tảng tư tưởng, giữ vững ổn định xã hội trước những nguy cơ, thách thức đối với nước ta hiện nay.

Thứ ba, trong xã hội thông tin phát triển như vũ bão hiện nay, báo chí còn là kênh thông tin quan trọng, không thể thiếu được trong cuộc sống hàng ngày, nhất là trong lĩnh vực hoạt động kinh tế. Ngoài các báo và

* Hà Đăng, Nguyên Tổng biên tập Tạp chí Cộng sản.

tạp chí chuyên ngành, chuyên đề về kinh tế, thì nhìn lên các trang báo chí của cả nước, lượng thông tin và bình luận về kinh tế, tài chính, tình hình sản xuất, kinh doanh, xuất, nhập khẩu... của các doanh nghiệp, thậm chí của các nước trên thế giới, đang xuất hiện ngày càng nhiều và ngày càng thu hút được sự quan tâm của bạn đọc. Trong quá trình phát triển của thị trường vốn, nhất là thị trường chứng khoán, điều đó lại càng thấy rõ. Không những quyền lợi của các bên, mà còn cả những quyết định của các cổ đông, các nhà đầu tư đều phụ thuộc vào những thông tin chuẩn xác, kịp thời về tình hình hoạt động của các công ty niêm yết, các công ty đại chúng. Trong cơn khủng hoảng kinh tế của thế giới hiện nay, chúng ta mới thấy rõ tầm quan trọng của sự thật và sức mạnh của sự thật đã làm cho báo giới trở thành không chỉ là món ăn tinh thần nữa, mà còn là một phần không thể thiếu được trong các hoạt động sản xuất, kinh doanh và cuộc sống thường nhật.

Qua đó dễ thấy rõ vai trò ngày càng quan trọng của báo chí trong cuộc sống hiện đại. Đưa tin, bình luận trung thực, chuẩn xác, kịp thời chính là sự thể hiện “quyền uy” của báo chí, điều mà các tòa soạn cũng như nhà báo luôn luôn phải tự rèn luyện mình để vươn tới, thể hiện trên mấy lý do như sau:

Một là, cần phân biệt rõ nội dung của hai nhóm các thể loại báo chí cơ bản là tin và bình luận. Tin là tất cả những gì báo chí cần đưa và nên đưa một cách trung thực nhất, phản ánh đúng đắn nhất những sự kiện, những gì đã và đang diễn ra trong và ngoài nước. Bình luận là đã có những xử lý tin một cách chuyên nghiệp, những điều quan trọng và là khác biệt của bình luận là có lồng những ý tứ của người viết, có bình luận là có ý chủ quan của người bình trong đó. Bởi vậy, hiện nay không ít tờ báo, tạp chí chưa làm rõ được ranh giới này nên người đọc phải rất tỉnh táo. Chẳng hạn, tin về động thái lên xuống của chỉ số chứng khoán. Mỗi phiên giao dịch (kể cả của các thị trường lớn là Mỹ mà yếu tố tâm lý của

nhà đầu tư thường lệ thuộc) đều có kèm theo sự giải thích nguyên nhân rất cập nhật, thế nhưng có thực sự đó là nguyên nhân hay không thì không phải ai và lúc nào cũng có thể kiểm chứng được. Trong khi đó, thị trường chứng khoán lại chịu nhiều tác động của các yếu tố tâm lý trong việc ra quyết định mua - bán chứng khoán; những thông tin (đúng nghĩa là tin) về các chuỗi sự kiện, về cơ cấu thị trường, về trạng thái của các công ty niêm yết, công ty đại chúng... thì vẫn còn rời rạc và chậm được cập nhật trên các trang báo chí và kể cả các trang web, tuy đã có chế tài ràng buộc các công ty đại chúng.

Hai là, báo chí là một kênh thông tin rất quan trọng để chuyển tải nội dung của nghị quyết nói chung đến quảng đại quần chúng nhân dân. Trong bất kỳ một nhiệm vụ cách mạng quan trọng nào, dù chủ trương, chính sách đúng đến mấy, mà những nội dung, tư tưởng của chúng không đi được vào cuộc sống, thì cũng không có tác dụng, thậm chí cần xem xét lại công tác triển khai thực hiện. Trong đó, tuyên truyền, phổ biến đường lối, chủ trương chính sách của Đảng và Nhà nước đóng một vai trò cực kỳ quan trọng. Hơn lúc nào hết, trong nền kinh tế thị trường thường có nhiều vấn đề động chạm đến lợi ích của cá nhân này, nhóm kia. Có lúc thông tin trung thực có thể có lợi cho nhóm này thì có hại cho nhóm kia, những công ty làm ăn tốt thì thích đưa tin về mình nhưng những công ty làm ăn kém, thua lỗ thì chẳng muốn công khai tin tức tý nào. Trước những vấn đề nhạy cảm như vậy, báo chí cần rất tỉnh táo và nhạy bén để có biện pháp lên án, vạch trần kịp thời những hiện tượng tiêu cực, đồng thời biểu dương khích lệ những cán bộ dũng cảm, dám đương đầu với thực tiễn. Mục tiêu vì sự hưng thịnh của đất nước phải được đặt lên hàng đầu.

Ba là, báo chí có vai trò tổng kết thực tiễn, góp phần phát triển lý luận; kịp thời đưa lên mặt báo những điển hình thật sự, không vì những thông tin quan liêu mà đưa

sai sự thật về những “điển hình xấu”. Trong vấn đề này báo chí sâu - sát là chưa đủ, mà cần phải có nghiệp vụ để thấu hiểu hết những con số thống kê, phân tích thực trạng của các doanh nghiệp một cách nhạy bén để phản ánh, dự báo một cách chính xác, khách quan. Trong thực tế, một số nhà báo và toà soạn đã đưa tin điển hình làm ăn tốt một cách sai sự thật vì những đồng tiền hối lộ và bị mua chuộc. Cùng một thời điểm, báo này thì đưa tin về sự bê bối tài chính của một doanh nghiệp nào đó, thì báo khác lại viết về việc làm ăn phát đạt của chính doanh nghiệp đó. Làm như vậy, nhà báo và toà soạn không những đã làm hoen ố đạo đức báo chí, mà họ còn vi phạm cả luật pháp (trong đó có Luật Báo chí) của nước Cộng hoà xã hội chủ nghĩa Việt Nam.

Bốn là, ngoài việc phát hiện điển hình tiên tiến trong tổng kết thực tiễn, báo chí còn có tác dụng phát hiện những lệch lạc trong việc thực hiện đường lối, chủ trương chính sách, để từ đó kịp thời phản ánh với các cơ quan chức năng sửa đổi, bổ sung chính sách cho phù hợp. Vai trò phản biện xã hội đối với quá trình hoạch định chính sách thể hiện rõ nét nhất là trên các trang của các tạp chí chuyên ngành. Những bài viết là kết quả cô đọng của những nghiên cứu chuyên sâu. Tòa soạn chọn đăng những bài thường là vừa có tính khảo nghiệm, vừa có tính thời sự, gắn với những vấn đề xã hội đang quan tâm để thu hút người đọc. Chính vì vậy mà tính chất phản biện lại càng có giá trị hơn, gây được những tác động tích cực trong công luận và cả đối với các nhà hoạch định chính sách.

Năm là, báo chí góp phần xây dựng một xã hội thông tin, làm cho người dân cập nhật thông tin dễ dàng và hiệu quả. Đó chính là khâu quan trọng làm cho “dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra”, dân có biết tường tận thì mới bàn và kiểm tra được hiệu quả. Điều đáng quan tâm hiện nay là đã xuất hiện trong cơ chế thị trường sự phân hoá về tiếp cận thông tin ngay bên cạnh sự phân hoá về thu nhập và mức sống. Đảng và Nhà nước cần có kế hoạch cụ thể để kiểm chế và

khắc phục xu hướng phân hoá này. Đó là, một nhóm người thì được đầy ắp thông tin, tồn tại bên cạnh một nhóm người thì thiếu thông tin nghiêm trọng. Mà yếu tố quyết định để có nhiều cơ hội hơn trong việc cải thiện việc làm và cuộc sống trong cơ chế thị trường là thông tin. Cả hai vấn đề này đều có liên quan mật thiết đến phương thức thông tin và giáo dục nâng cao dân trí. Việc lựa chọn những phương thức để mang lại hiệu quả cao trong toàn bộ quá trình nêu trên lại chịu sự chi phối bởi một hệ thống nhận thức xuyên suốt từ trên xuống dưới và cần thiết phải được luật hoá trong việc thực hiện công khai. Không thể có dân chủ thực chất nếu thiếu tính công khai, minh bạch.

Sáu là, báo chí luôn có tính chiến đấu, người làm báo là những chiến sĩ trên mặt trận tư tưởng, cho nên việc khẳng định vai trò của báo chí trong đấu tranh chống quan liêu, tham nhũng là hoàn toàn tự nhiên. Bằng ngòi bút của mình, các nhà báo là những chiến sĩ trên mặt trận đấu tranh chống quan liêu, tham nhũng. Các thể loại bài tham gia cuộc đấu tranh chống quan liêu, tham nhũng thường rất đa dạng, thậm chí có cả thơ ca, hò vè, trào phúng... nhưng phổ biến hơn cả là: tin, điều tra, phóng sự, ký sự, bình luận, mẩu chuyện nhỏ (nói hay đùa, tản mạn, câu chuyện quản lý), sinh hoạt tư tưởng, chuyên luận... Về phương thức đấu tranh chống quan liêu, tham nhũng thường có ba dạng: đấu tranh trực diện; nêu gương người tốt, việc tốt trên mặt trận chống quan liêu, tham nhũng; kết hợp cả hai trong một thể loại bài. Cả ba phương thức đấu tranh của báo chí đó đều có thể được khái quát thành hai mục tiêu quan trọng là kết hợp giữa xây và chống, chống và xây để một mặt, vạch rõ những tội lỗi của những kẻ thoái hoá biến chất, hại dân, hại nước. Mặt khác, vẫn nêu gương kịp thời những cán bộ liêm chính, hết lòng vì nhân dân phục vụ, ngoài ra còn có cả những tấm gương dũng cảm không sợ “đấu tranh rồi tránh đầu” dám xả thân để giành lại sự lành mạnh cho xã hội, cuộc sống yên bình, công lý cho con người.

Để báo chí nước ta tiếp tục phát huy vai trò của mình trước sứ mệnh lịch sử mà xã hội đã giao phó, hiện nay hơn lúc nào hết, báo chí phải thực sự trung thành với lợi ích của Đảng, của quốc gia, dân tộc, và do đó sức mạnh của sự thật phải luôn luôn là nền tảng sức mạnh của báo chí cách mạng nước ta. Bởi vậy, những vấn đề cần tiếp tục được quan tâm nhiều hơn nữa, đó là:

- Cần nghiêm túc nhìn nhận và kịp thời có những giải pháp sớm khắc phục một số yếu kém, khuyết điểm nói trên, để báo chí thực sự là công cụ tư tưởng sắc bén của Đảng, đấu tranh với những thế lực thù địch một cách kịp thời, có hiệu quả.

- Báo chí phải bám sát nhiệm vụ tư tưởng của Đảng. Cơ quan báo chí và người làm báo phải xác định rõ đấu tranh phản bác các quan điểm sai trái, phản động, thù địch, bảo vệ vững chắc trận địa tư tưởng của Đảng là một nhiệm vụ quan trọng, thường xuyên để có kế hoạch phân công cụ thể.

- Phải sử dụng và phát huy sức mạnh tổng hợp của các phương tiện thông tin đại chúng và bằng nhiều hình thức khác nhau và phải có sự chỉ đạo tập trung của các cơ quan quản lý, tránh sự trùng lặp, thiếu sự thống nhất, làm những chất lượng không

cao, thiếu chiều sâu và sự sắc bén cũng như tính thuyết phục.

- Phải đặc biệt coi trọng lựa chọn, đào tạo và bồi dưỡng những người quản lý và làm báo trong cơ chế thị trường hiện nay, nhất là đối với các báo chí Trung ương, báo chí lý luận chính trị, báo chí chuyên ngành. Để có những nhà báo giỏi, cơ quan báo chí có ảnh hưởng và tác động lớn trong xã hội, thì những bài báo phải có tính chiến đấu cao, có chiều sâu và có tính thuyết phục.

- Nâng cao hơn nữa tính khoa học của các tác phẩm báo chí trong lĩnh vực phản biện xã hội cho Đảng và Nhà nước trong việc hoạch định chính sách. Đối với các báo và tạp chí chuyên ngành, một mặt, cần huy động sự tham gia rộng rãi của các “cây đa, cây đề” trong giới trí thức; mặt khác, cần phát triển đội ngũ phóng viên, biên tập viên ngang tầm nhiệm vụ để đưa ra ngày càng nhiều những tác phẩm báo chí sắc bén về tính chiến đấu, sâu sắc về tính khoa học, có sức thuyết phục và đi vào lòng người.

1 Hồ Chí Minh: Toàn tập, Nxb Chính trị Quốc gia, t 4 tr 151